

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมมีคาดหวังต่อมารดาผู้ให้กำเนิดว่าจะต้องให้ความรักใคร่เอาใจใส่ต่อบุตร ทะนุถนอม เลี้ยงดูบุตรจนเติบโตใหญ่ ตลอดจนอบรมบ่มเพาะบุตรให้ประพฤติชอบทั้งทางกายและทางใจ แต่หากมารดาไม่ได้ทำหน้าที่ของตนในการเลี้ยงดูบุตรหรือยกบุตรให้ผู้อื่นเลี้ยงดูแทน ผู้เป็นมารดามักจะได้รับการตั้งคำถามถึงหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะผู้ให้กำเนิด หรืออาจได้รับการติเตียนจากผู้อื่นว่าไม่ได้ทำตามบทบาทที่สังคมวางไว้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมีมารดาบางส่วนที่ต้องยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม สถานการณ์การยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมปรากฏอยู่ในสังคมไทยและระดับนานาชาติ นักวิจัยและนักจิตวิทยาได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม โดยงานวิจัยส่วนใหญ่มักเป็นไปเพื่อศึกษาการปรับตัวของเด็กที่ยกเป็นบุตรบุญธรรม (Brodzinsky, 1993; Finley, 1999; Freundlich, 2002; Haugaard, 1998) ความพึงพอใจของบิดามารดาบุญธรรมต่อกระบวนการรับบุตรบุญธรรม หรือสัมพันธ์ภาพระหว่างบิดามารดาบุญธรรมกับบุตรบุญธรรม (Berry, Barth, & Needell, 1996; McDonald, Propp, & Murphy, 2001; Prater & King, 1988) จะเห็นได้ว่าในงานวิจัยส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นความสนใจไปยังเด็กที่ยกให้เป็นบุตรบุญธรรม บิดามารดาบุญธรรม มากกว่ามารดาโดยกำเนิดที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม (Askren & Bloom, 1999; Logan, 1996; Reitz & Watson, 1992 อ้างถึงใน Wiley & Baden, 2002)

แม้การยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมเป็นวิธีหนึ่งในการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ชีวิตของกลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ คู่สมรสที่ไม่สามารถมีบุตรเองได้ เด็กที่ไม่มีครอบครัวอุปการะ และมารดานอกสมรสที่เผชิญกับการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ (Brodzinsky, 1990) แต่สำหรับมารดาบางรายแล้ว การยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมอาจเกี่ยวข้องกับความรู้สึกอับอายและการปกปิดความลับ เพราะสาเหตุที่ทำให้มารดาต้องยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมอาจเกิดจากการตั้งครรภ์นอกสมรส (Graza & Houlihan, 2004) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยที่ไม่ยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน ดังนั้นหากเกิดการตั้งครรภ์นอกสมรสจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าผู้ตั้งครรภ์ได้ประพฤติดนชัตต่อบรรทัดฐานและค่านิยมเรื่องเพศของสังคมไทย (วันทนีย์ วาสิกะสิน, 2526; ตรึงเนตร พรธณดวงเนตร, 2538) ด้วยเหตุนี้มารดาที่ไม่พร้อมหรือไม่สามารถให้การเลี้ยงดูบุตรด้วยเหตุผลประการหนึ่งประการใด จึงตัดสินใจยกบุตรของตนเองให้หน่วยงานทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อดำเนินการจัดหาบิดามารดาบุญธรรมต่อไป (Klima, 1998; สุพัตรา เพชรมณี, 2522; รัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, อัญมณี บูรณกานนท์, และ วิลาศ อยู่ถนอม, 2537)

การที่มารดาต้องตัดสินใจระหว่างการยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมหรือการเลี้ยงดูบุตรต่อไป นับได้ว่าเป็นการตัดสินใจที่ยากลำบากที่สุด (Winkler, Brown, van Keppel, & Blanchard, 1988 อ้างถึงใน Wiley & Baden, 2005) เพราะเมื่อการยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมสิ้นสุดลง สัมพันธภาพระหว่างมารดากับบุตรจะเปลี่ยนแปลงไปนับตั้งแต่นั้น บิดามารดาบุญธรรมจะเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรและจะได้รับสิทธิในการเป็นบิดามารดาของบุตรอย่างถูกต้องตามกฎหมาย (Child Welfare Information Gateway, 2007) ทั้งนี้สังคมไทยมีจารีตประเพณี บิดามารดามีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรของตนให้สมควรแก่ฐานะ หากบิดามารดาผู้ใดละเลยหน้าที่นี้จะถูกสังคมติฉินว่าไม่ดูแลเอาใจใส่บุตร โดยจะถูกตำหนิติฉินในลักษณะของการดูแคลน กรณีคลอดบุตรแล้ว ทอดทิ้งไว้หรือพยายามผลักไสให้พ้นจากความรับผิดชอบของตนจะถูกตำหนิจากสังคม (สรรพสิทธิ์ คุมพ์ประพันธ์, 2537 อ้างถึงใน การคุ้มครองเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กถูกทารุณ เด็กถูกละเมิดในสังคมไทย, 2539) มารดาจึงมักเกิดความรู้สึกที่หลากหลายในการยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม มีทั้งความรู้สึกทางบวกและความรู้สึกทางลบปะปนกัน เช่น ความภาคภูมิใจ ความรู้สึกโล่งอก ความพึงพอใจที่ได้ผ่านพ้นการตัดสินใจที่ยากลำบาก การไม่ยอมรับ ความสับสน ความกลัว ความเสียใจ ความละอายใจ ความโกรธ ความรู้สึกผิด เป็นต้น (Rolhman, 1989 อ้างถึงใน Edwards & Williams, 2000; Friedlander, 2003; Winkler & van Keppel, 1984 อ้างถึงใน Wiley & Baden, 2002) อีกทั้งยังมีงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับภาวะจิตใจของมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมหลายงานที่พบว่ามารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมจำนวนไม่น้อยมักจะเกิดความเศร้าโศกจากการสูญเสียบุตรไปในการยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม (Blanton & Deschner, 1990; Condon, 1986; Cushman, Kalmuss, & Namerow, 1993; Henney, Lopez, McRoy, & Grotevant, 2007) แสดงให้เห็นว่ามีมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมจำนวนหนึ่งที่ต้องการการสนับสนุนและความช่วยเหลือเพื่อช่วยให้ตนเองสามารถจัดการกับประสบการณ์อันยากลำบากเช่นนี้ได้ (Haugaard, Schustack, & Dorman, 1998) และมารดาบางรายยังต้องการการปรึกษาและการสนับสนุนให้ตนเองสามารถจัดการกับความสูญเสียที่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าบุคคลทั่วไปจะไม่รับรู้ถึงความทุกข์ที่มารดาได้รับ จากการยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม (Helwig & Ruthven, 1990 อ้างถึงใน Askren & Bloom, 1999)

ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมามีแม้จะยังไม่ปรากฏการรายงานตัวเลขทางสถิติที่แน่ชัด ถึงจำนวนมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม แต่จากการประมาณการจากสถิติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น จากการรายงานของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่าตัวเลขเด็กที่อยู่ในความอุปการะของสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนทั้ง 8 แห่งทั่วประเทศมีประมาณ 1,800 ราย ตัวเลขเด็กถูกทอดทิ้งที่อยู่ในความอุปการะของสถานสงเคราะห์เฉลี่ยปีละกว่า 100 ราย โดยในแต่ละปีจะมี

ครอบครัวชาวไทยและชาวต่างชาติแสดงความจำนงขอรับอุปการะเด็กกลุ่มนี้เฉลี่ยปีละ 500 ราย (“พก. เดินหน้าจัดโครงการสู่มาตุภูมิครั้งที่ 6”, 2552) ตัวเลขทางสถิติข้างต้นอาจจะสามารถอ้างอิงได้ถึงจำนวนมารดาที่ยกมบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมได้เช่นกัน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าในสังคมไทยมีมารดาจำนวนไม่น้อยที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม

การศึกษาเกี่ยวกับมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมยังมีไม่มากนัก และเมื่อเปรียบเทียบความสนใจในสังคม ในวงวิชาการระหว่างกลุ่มเด็กที่ยกให้เป็นบุตรบุญธรรม กลุ่มบิดามารดาบุญธรรม และกลุ่มบิดามารดาโดยกำเนิดผู้ซึ่งยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม ปรากฏว่ากลุ่มมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมได้รับความสนใจน้อยที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากหลายสาเหตุ อาทิ การรวบรวมและการรายงานข้อมูลทางสถิติของมารดากลุ่มนี้ให้ตรงตามความเป็นจริงนั้นกระทำได้ยาก อาจเพราะนโยบายทางกฎหมายในการรักษาความลับในกระบวนการรับบุตรบุญธรรม สถานะของมารดาโดยกำเนิดจึงถูกปิดเป็นความลับ เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของบุตรที่จะยกเป็นบุตรบุญธรรม คุ้มครองประโยชน์ของบิดามารดาบุญธรรม และคุ้มครองประโยชน์ของมารดาโดยกำเนิด (พระราชบัญญัติการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม, 2522) หรือการที่บุคคลทั่วไปมักจะเข้าใจว่าปัญหาของมารดากลุ่มนี้ได้รับการแก้ไขอย่างสมบูรณ์โดยการยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม ทำให้ภายหลังจากการตัดสินใจยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมสิ้นสุดลง มารดากลุ่มนี้มักจะกลายเป็นบุคคลที่ถูกลืมไปโดยปริยาย (Rodger, 1969; Silverman, 1981 อ้างถึงใน Davis, 1990) และสุดท้ายจากการที่มารดากลุ่มนี้เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความจำเป็นต้องปิดบังซ่อนเร้น เพื่อปกป้องตนเองจากการตีตราจากสังคมที่มีต่อการยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมและการตั้งครรภ์นอกสมรส (DeSimone, 1996; Davis)

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยยังไม่พบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะจิตใจของมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมของมารดาในสังคมไทยเลย มีเพียงงานเขียนเชิงสารคดีเรื่อง “คำสารภาพ บาปบริสุทธิ์” ของอรสม สุทธิสาคร (2547) โดยนำเสนอประสบการณ์ทางด้านจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดจากชีวิตจริงของผู้หญิงที่ทอดทิ้งบุตร บุตรที่ถูกทอดทิ้ง บิดามารดาบุญธรรม แต่ยังไม่มีการศึกษาในแง่ของจิตใจเกี่ยวกับมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมในรูปแบบของงานวิจัย ส่วนการศึกษาในประเด็นที่ใกล้เคียงกับการยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม คือ การศึกษาในประเด็นของการทอดทิ้งบุตรและเป็นการศึกษาวิจัยในมุมมองของนักสังคมสงเคราะห์ ดังที่ อัจฉรา อักษรวิทย์ (2529) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนความต้องการและความไม่ต้องการบุตรของมารดานอกสมรส: ศึกษาเฉพาะโรงพยาบาลราชวิถี กรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่สนับสนุนให้มารดานอกสมรสต้องการบุตรและไม่ต้องการบุตร ในส่วนของ สุภาวดี สวัสดิมงคล (2535) ศึกษาเรื่อง “สภาวะทางสังคมและจิตใจของมารดานอก

สมรสที่มีผลต่อแนวโน้มในการทอดทิ้งบุตร: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลภูมิพลอดุลยเดช” เป็นการศึกษาภูมิหลัง ลักษณะความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม สภาวะทางสังคมและจิตใจของมารดา นอกสมรสที่มีแนวโน้มต่อการทอดทิ้งบุตร และในส่วนของ กรวิณท์ วรสุข (2551) ศึกษาเรื่อง “ฉันไม่ใช่แม่ใจยักษ์ เสียงสะท้อนของผู้หญิงในบ้านพักฉุกเฉิน” เป็นการศึกษาในสาขาวิชาสตรีศึกษา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการให้ความหมายต่อรายงานข่าวแม่ใจยักษ์ โดยผ่านประสบการณ์ของผู้หญิงเอง และศึกษาการต่อรองความหมายที่สื่อสร้างขึ้นมาจากเสียงของผู้หญิงที่ตั้งท้องแบบไม่พร้อมและผู้หญิงที่ถูกนำเสนอบนหน้าหนังสือพิมพ์

จากช่องว่างดังกล่าว สอดคล้องกับความสนใจของผู้วิจัยที่มีความสนใจศึกษา ประสบการณ์ด้านจิตใจของมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม นอกจากนี้ผู้วิจัยในฐานะผู้ที่กำลังศึกษาในสาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา มีเป้าหมายในการทำความเข้าใจบุคคลผ่านบริบทในชีวิตของบุคคลนั้น เพื่อช่วยเหลือบุคคลที่ประสบกับเหตุการณ์วิกฤตในชีวิต (Delso & Fretz, 2001, Whitely, 1999 อ้างถึงใน Wiley & Baden, 2002) และผู้วิจัยเห็นว่าวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยชิ้นนี้ที่มุ่งทำความเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดของมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมผ่านมุมมองของตนเอง ซึ่งเป็นผู้ที่ประสบอยู่ในปรากฏการณ์นั้นโดยตรง โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological study) เนื่องจากเป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นการสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของบุคคล การที่บุคคลให้ความหมายหรือคุณค่าแก่งสิ่งต่างๆ ตลอดจนค่านิยมและอุดมการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้น (สุภางศ์ จันทวานิช, 2549) นอกจากผลการวิจัยจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในประสบการณ์ด้านจิตใจของมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมแล้ว ผลการวิจัยยังเป็นประโยชน์ต่อวิชาชีพจิตวิทยาการปรึกษาโดยการนำผลการวิจัยที่ได้มาพัฒนาแนวทางการปฏิบัติงานเชิงจิตวิทยาการปรึกษา ในอันที่จะป้องกันปัญหา รักษา เยียวยา พื้นฟูจิตใจของบุคคลให้คลายจากความทุกข์ อีกทั้งพัฒนาจิตใจของบุคคลให้สมบูรณ์และมีศักยภาพสูงสุด (ดวงมณี จงรักษ์, 2530; นุชนาฏ ศิริพล, 2540)

คำถามการวิจัย

ประสบการณ์ด้านจิตใจของมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาประสบการณ์ด้านจิตใจของมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้รูปแบบการวิจัยตามแนวคิด ปรัชญาการณียวิทยา (Phenomenological study) เพื่อศึกษาประสบการณ์ด้านจิตใจของมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม โดยกระบวนการรับบุตรบุญธรรมได้มีการดำเนินการผ่านส่วนราชการที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มอบหมายให้มีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม หรือ องค์การสวัสดิภาพเด็กที่ได้รับอนุญาตให้มีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ประสบการณ์ด้านจิตใจ หมายถึง อารมณ์ ความรู้สึก ความคิดของมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม

การยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม หมายถึง การที่มารดาโดยกำเนิดยกบุตรที่แท้จริงของตนให้เป็นบุตรบุญธรรมของผู้อื่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดของมารดาที่ยกบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม
2. สามารถนำผลการวิจัยที่ได้มาพัฒนาแนวทางในการปฏิบัติงานปรึกษาเชิงจิตวิทยาต่อไป